TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Ơn người khai mở trí tuệ và đạo lý "tôn Sư trọng Đạo"

ISSN: 2734-9195 07:15 20/11/2026

Giá trị cao quý nhất của sự học không phải chỉ là biết nhiều hơn, mà là sống tốt hơn; không phải chỉ để thành công cho riêng mình, mà còn biết đem hiểu biết và tình thương phụng sự cuộc đời.

Trong hành trình làm người, không ai có thể tự mình trưởng thành mà không nhờ đến sự sinh thành, dưỡng dục, chỉ bảo và nâng đỡ của người khác.

Phía sau mỗi bước trưởng thành là bóng dáng cha mẹ, thầy cô, những bậc thiện tri thức và biết bao người đã âm thầm trao cho ta tri thức, tình thương cùng những bài học làm người.

Ngày **Nhà giáo Việt Nam** 20/11 là dịp để mỗi chúng ta lắng lòng tưởng nhớ và tri ân những người đã dành tâm huyết cho sự nghiệp giáo dục. Nhưng hơn cả những bó hoa tươi thắm hay những lời chúc tốt đẹp, đây còn là dịp để nhìn lại cội nguồn của sự học, hiểu sâu hơn đạo lý biết ơn và tự hỏi mình đã sống như thế nào để xứng đáng với những gì được trao truyền.

1. Người thầy đầu tiên là cha mẹ

Cha mẹ không có bục giảng, không có giáo án, nhưng mỗi ngày sống bên con đều là một bài học. Có những điều được dạy bằng lời nói dịu dàng, có những điều được truyền qua sự nghiêm khắc, và cũng có những bài học được viết bằng chính những nhọc nhằn mà cha mẹ âm thầm gánh chịu. Khi ta còn thơ bé, cha mẹ dạy ta từng lời ăn tiếng nói; khi ta lớn lên, cha mẹ dạy ta biết sống tử tế, biết kính trên nhường dưới, biết yêu thương và có trách nhiệm. Có khi cha mẹ chẳng nói thành lời, nhưng chính cách sống, sự nhẫn nại và đức hy sinh của cha mẹ đã trở thành bài học sâu sắc nhất.

Theo năm tháng, ta bước vào mái trường, gặp những người thầy, người cô tiếp tục mở rộng cánh cửa tri thức. Thầy cô dạy ta biết đọc, biết viết, khám phá thế giới, học nghề để lập thân, lập nghiệp và học cách ứng xử để trở thành người có

ích. Khi trưởng thành, ta lại gặp những bậc thiện tri thức, những người giúp ta hiểu sâu hơn về lẽ sống, về đạo lý và giá trị đích thực của cuộc đời.

Nhìn lại mới thấy, từ mái nhà đến mái trường, từ cuộc sống đến con đường tu học, mỗi chặng đường đều có những người dẫn dắt. Nếu cha mẹ cho ta hình hài và nền tảng nhân cách, thì thầy cô mở mang trí tuệ, giúp ta có kiến thức và năng lực để bước vào đời. Bởi vậy, nói đến đạo lý tôn sư trọng đạo cũng là nhắc mỗi người đừng bao giờ quên cội nguồn giáo dưỡng của mình.

2. Người thầy – truyền tri thức, vun bồi nhân cách

Trong cuộc đời, có người dạy ta một chữ, một phép tính; có người dạy ta một nghề để tự nuôi sống bản thân và gia đình; nhưng cũng có những người thầy dạy ta biết làm người, biết giữ lòng ngay thẳng trước những cám dỗ của danh lợi, biết nhận lỗi khi mình sai và biết đứng lên sau những lần vấp ngã. Một lời khuyên đúng lúc có thể giúp người học tránh được một sai lầm lớn; một sự bao dung có thể nâng đỡ một tâm hồn đang mặc cảm; một lời nghiêm khắc đúng mực đôi khi lại là điều cần thiết để một con người trưởng thành.

Giá trị của người thầy không chỉ nằm ở những kiến thức đã truyền đạt, mà còn thể hiện qua nhân cách của những người học trò được giáo dưỡng. Người thầy chân chính không mong học trò mãi mãi đứng sau mình, mà mong các em có đủ trí tuệ, bản lĩnh và đạo đức để tự bước đi vững vàng, thậm chí có thể đi xa hơn những gì thầy đã từng đi.

Trong Kinh Tăng Chi Bộ (Aṅguttara Nikāya), đức Phật đề cao vai trò của thiện hữu tri thức và những người bạn lành trên con đường tu tập. Điều đó cho thấy con người muốn trưởng thành cần có sự hướng dẫn đúng đắn, cần được nhắc nhở và khuyên bảo để nhận ra những điều mà tự mình đôi khi chưa thấy được.

Đức Phật dạy trong Kinh Pháp Cú:

“Không làm mọi điều ác,
Thành tựu các hạnh lành,
Tâm ý giữ trong sạch,
Chính lời chư Phật dạy”.

Học không chỉ để biết nhiều, mà còn để biết tránh điều sai, thực hành điều thiện và giữ tâm trong sáng. Bởi tri thức nếu thiếu đạo đức có thể trở thành phương tiện phục vụ tham vọng; tài năng nếu thiếu lòng nhân ái có thể gây tổn thương cho người khác.

Khổng Tử trong Luận Ngữ dạy: "*Tam nhân hành, tất hữu ngã sư yên*", nghĩa là trong ba người cùng đi, ắt có người là thầy của ta. Người có học không bao giờ tự cho mình đã biết đủ; người có trí tuệ luôn biết khiêm cung, biết học điều hay từ người khác. Tôn kính người thầy vì thế không phải là sự tôn kính hình thức, mà là thái độ trân trọng tri thức, đạo đức và những giá trị tốt đẹp mà người khác đã dày công trao truyền.

Hình ảnh minh hoạ được tạo bởi AI.

3. Ân đức Tổ sư – gìn giữ mạng mạch Chính pháp

Nếu nhìn lại lịch sử Phật giáo, chúng ta càng thấm thía hơn công lao của những bậc thầy đã dành trọn đời mình cho sự nghiệp hoằng truyền Chính pháp. Đức Phật xuất hiện nơi đời để chỉ bày con đường chuyển hóa khổ đau, khai mở trí tuệ và hướng dẫn chúng sinh đi đến giác ngộ, giải thoát. Sau khi Ngài nhập Niết-bàn, các vị Thánh đệ tử đã ghi nhớ, kết tập và gìn giữ những lời giáo huấn, trao truyền lại cho các thế hệ kế tiếp.

Trong Kinh Đại Bát-niết-bàn thuộc Trường Bộ (Dīgha Nikāya), đức Phật nhắc nhở các đệ tử hãy lấy Pháp và Luật làm thầy sau khi Ngài diệt độ. Lời dạy ấy không chỉ có ý nghĩa đối với Tăng đoàn thời bấy giờ, mà còn là nguyên tắc căn bản cho sự kế thừa Phật pháp qua muôn thế hệ: người học phải lấy Chính pháp làm nền tảng, lấy giới luật làm khuôn phép và lấy sự thực hành làm thước đo của sự tu học.

Các bậc Tổ sư đã trải qua biết bao gian nan để gìn giữ giới luật, truyền trao kinh điển, đào tạo Tăng tài, xây dựng thiền môn và duy trì mạng mạch Phật pháp. Có những vị dành cả cuộc đời nơi núi rừng, am thất; có những vị đi khắp nơi

hoằng hóa; có những vị âm thầm trước tác, phiên dịch và giảng dạy để giáo pháp được lưu truyền. Những gì chúng ta được tiếp nhận hôm nay không phải tự nhiên mà có, mà là kết tinh từ công phu tu tập, trí tuệ và sự hy sinh của biết bao thế hệ tiền nhân.

Bởi vậy, người tu học hôm nay cần hiểu rằng kính trọng thầy Tổ không chỉ nằm ở nghi lễ hay lời xưng tán, mà phải được thể hiện bằng sự tinh tấn tu hành, nghiêm trì giới luật, tôn trọng Tam bảo, sống hòa hợp trong đại chúng và có trách nhiệm với sự nghiệp tiếp nối Chính pháp. Một người học trò biết ơn thầy Tổ là người biết lấy những điều đã học để sửa đổi chính mình, lấy đạo hạnh làm nền tảng và lấy sự phụng sự làm phương hướng tu tập.

Đó cũng là tinh thần của lời dạy "*Y pháp bất y nhân*": nương tựa Chính pháp, không chỉ dựa vào danh tiếng hay hình thức của một cá nhân. Một vị thầy đáng kính không phải chỉ bởi được nhiều người tôn xưng, mà còn bởi đời sống của vị ấy thể hiện được những điều mình truyền dạy.

4. Mỗi người một nhân duyên – góp ánh sáng cho cuộc đời

Mỗi người sinh ra đều có một nhân duyên và hoàn cảnh khác nhau. Có người đứng trên bục giảng, có người làm việc trong bệnh viện, có người miệt mài nghiên cứu, có người lao động trên đồng ruộng, có người âm thầm chăm lo cho gia đình. Trong chốn thiền môn cũng vậy, có người chuyên tâm nghiên cứu kinh điển, có người hành trì giới luật, có người hoằng pháp, có người đảm nhận Phật sự, có người lặng lẽ làm những công việc phục vụ đại chúng.

Không phải ai cũng có cùng một khả năng, một vị trí hay một con đường, nhưng mỗi người đều có thể đem ánh sáng đến cho cuộc đời bằng chính sự hiểu biết, lòng nhân ái và tinh thần trách nhiệm của mình. Một người cha, người mẹ nuôi dạy con nên người; một người thầy tận tâm với học trò; một người bác sĩ cứu chữa bệnh nhân; một người lao động làm việc chân chính; một người tu hành giữ gìn giới hạnh và hướng dẫn chúng sinh thực hành điều thiện, tất cả đều đang góp phần xây dựng một xã hội tốt đẹp hơn.

Kinh Tứ Niệm Xứ thuộc Trung Bộ Nikāya, đức Phật chỉ dạy phương pháp quán niệm thân, thọ, tâm và pháp, giúp con người sống trong chính niệm và tỉnh giác. Khi biết trở về quan sát chính mình, ta mới có thể nhận diện những nguyên nhân gây khổ đau, từng bước chuyển hóa tâm thức và nuôi dưỡng đời sống an lành.

Học Phật không phải chỉ để thuộc nhiều lời kinh, hiểu nhiều thuật ngữ, mà quan trọng hơn là biết thực hành lời Phật dạy trong đời sống hằng ngày; biết sống từ bi, phát triển trí tuệ, biết thương người, hiểu mình và chuyển hóa những điều bất thiện. Người học Phật chân chính không chỉ tìm sự an lạc cho riêng mình, mà còn biết đem ánh sáng Chính pháp lan tỏa đến nhân sinh, giúp mọi người hiểu được giá trị của đời sống tỉnh thức, hướng đến giác ngộ và giải thoát.

Một người thầy trao truyền tri thức có thể làm thay đổi cuộc đời của một học trò; một bậc thiện tri thức có thể giúp một người thay đổi cách nhìn về cuộc sống; một vị thầy tâm linh có thể giúp người học tìm lại phương hướng giữa những mê lầm. Khi sự hiểu biết được soi sáng bằng đạo đức, khi trí tuệ được nuôi dưỡng bằng từ bi, thì mỗi người dù ở vị trí nào cũng có thể trở thành người hữu ích cho gia đình, xã hội và Đạo pháp.

5. Tri ân không chỉ bằng lời nói mà bằng cách sống

Có lẽ điều khiến người thầy vui lòng nhất không phải là những món quà đắt tiền hay những lời chúc hoa mỹ, mà là nhìn thấy học trò của mình trưởng thành, sống tử tế, có trách nhiệm và biết đem những điều đã học phụng sự cuộc đời.

Cũng như vậy, niềm mong mỏi sâu xa của cha mẹ không phải là con cái phải có địa vị cao sang, mà là biết sống lương thiện, biết yêu thương, biết giữ gìn phẩm giá và không đánh mất chính mình trước những cám dỗ của cuộc sống. Có những người con khi còn trẻ chưa hiểu hết nỗi lòng cha mẹ, đến khi trưởng thành, trải qua những nhọc nhằn mới thấm thía rằng tình thương của cha mẹ sâu nặng biết nhường nào. Có những học trò khi còn ngồi trên ghế nhà trường chưa cảm nhận hết tấm lòng thầy cô, đến khi bước vào đời mới nhận ra một lời dạy năm xưa quý giá biết bao.

Vì thế, lòng biết ơn phải được thể hiện bằng hành động cụ thể. Người con biết ơn cha mẹ thì phải biết hiếu kính và chăm sóc đấng sinh thành. Người học trò biết ơn thầy cô thì phải không ngừng học hỏi, rèn luyện nhân cách. Người tu học biết ơn thầy Tổ thì phải nghiêm trì giới luật, tinh tấn hành trì và sống xứng đáng với lý tưởng xuất gia. Người có tri thức phải biết chia sẻ, người có năng lực phải biết cống hiến, người có điều kiện phải biết nâng đỡ những người khó khăn hơn mình.

Đối với người làm công tác giáo dục, sự tri ân còn là lời nhắc nhở về trách nhiệm của chính mình. Muốn dạy người trước hết phải biết sửa mình; muốn truyền trao đạo đức phải sống có đạo đức; muốn học trò biết tôn trọng người khác thì chính người thầy phải biết tôn trọng học trò. Bởi một bài giảng có thể giúp người học

hiểu thêm kiến thức, nhưng nhân cách của người thầy mới có thể để lại ảnh hưởng lâu dài trong tâm hồn họ.

6. Tri ân hôm nay – tiếp nối ánh sáng ngày mai

Ngày 20/11 rồi sẽ qua đi, những bó hoa có thể tàn, những lời chúc có thể lắng xuống, nhưng ân nghĩa của người thầy không vì thế mà mất đi. Từ mái nhà có cha mẹ dạy ta những tiếng nói đầu đời, đến mái trường có thầy cô khai mở tri thức, rồi những bậc thiện tri thức hướng dẫn ta hiểu đạo, hiểu đời, tất cả đều là những nhân duyên quý báu góp phần làm nên con người chúng ta hôm nay.

Mỗi người có một hoàn cảnh, một công việc và một con đường riêng, nhưng ai cũng có thể đem đến cho cuộc đời một nguồn sáng bằng chính sự hiểu biết, lòng nhân ái và tinh thần trách nhiệm của mình. Người thầy trao truyền tri thức để thế hệ sau trưởng thành; người học tiếp nhận tri thức để phát triển bản thân; người hiểu đạo vận dụng lời Phật dạy để chuyển hóa nội tâm, sống tỉnh thức, biết thương yêu và phụng sự. Khi ánh sáng tri thức được soi sáng bằng đạo đức, khi trí tuệ được nuôi dưỡng bằng từ bi, thì sự trao truyền ấy không chỉ làm nên những con người thành đạt, mà còn góp phần xây dựng một xã hội nhân văn, an lành và tốt đẹp.

Nhân ngày Nhà giáo Việt Nam 20/11, xin thành kính tri ân các bậc thầy Tổ đã dày công trao truyền Chính pháp; biết ơn cha mẹ, những người thầy đầu tiên của cuộc đời; trân trọng các thế hệ nhà giáo đã tận tụy với sự nghiệp trồng người và tất cả những bậc thiện tri thức đã âm thầm soi sáng cho chúng ta trên hành trình làm người.

Xin cho mỗi chúng ta luôn biết nhớ ơn người đi trước, trân trọng những gì đang được tiếp nhận và có trách nhiệm trao truyền những điều tốt đẹp cho người đi sau. Bởi giá trị cao quý nhất của sự học không phải chỉ là biết nhiều hơn, mà là sống tốt hơn; không phải chỉ để thành công cho riêng mình, mà còn biết đem hiểu biết và tình thương phụng sự cuộc đời.

Người thầy có thể trao cho ta một ngọn đèn, nhưng ánh sáng ấy chỉ thật sự có ý nghĩa khi được thắp lên trong tâm mỗi người, rồi tiếp tục lan tỏa đến gia đình, xã hội và nhân sinh. Đó cũng chính là ý nghĩa sâu xa của đạo lý tôn sư trọng đạo: biết ơn người khai mở, trân trọng ánh sáng được trao truyền và nguyện sống sao cho ánh sáng ấy mãi được tiếp nối giữa cuộc đời.

Tác giả: **Thượng tọa Thích Thiện Hạnh**
Phó Viện Trưởng Phân Viện NCPHVN tại Hà Nội